

Likabehandlingsplan för Gnesta kommuns förskolor Läsår 2018/2019

2018-08-27

Innehållsförteckning

1. Inledning
2. Vision för förskolan
3. Årsplan för arbetet mot kränkande behandling och med aktiva åtgärder utifrån diskrimineringsgrunderna.

4. Definition av begrepp

- 4.1 Diskriminering
- 4.2 Direkt diskriminering
- 4.3 Indirekt diskriminering
- 4.4 Kränkande behandling och trakasserier
- 4.5 Kränkande behandling
- 4.6 Trakasserier
- 4.7 Sexuella trakasserier

5. Plan mot kränkande behandling (del 1)

- 5.1 Främjande mål
- 5.2 Främjande insatser
- 5.3 Barnens delaktighet
- 5.4 Implementering
- 5.5 Rutiner för att utreda och åtgärda när barn kränks av andra barn
- 5.6 Rutiner för att utreda och åtgärda när barn kränks av personal
- 5.7 Rutiner för uppföljning och dokumentation

6. Aktiva åtgärder utifrån diskrimineringsgrunderna (del 2)

- 6.1 Funktionsnedsättning
 - 6.1.1 Främjande mål
 - 6.1.2 Främjande insatser
- 6.2 Kön och Könsidentitet eller Könsuttryck
 - 6.2.1 Främjande mål
 - 6.2.2 Främjande insatser
- 6.3 Sexuell läggning
 - 6.3.1 Främjande mål
 - 6.3.2 Främjande insatser
- 6.4 Ålder
 - 6.4.1 Främjande mål
 - 6.4.2 Främjande insatser
- 6.5 Religion och annan trosuppfattning
 - 6.5.1 Främjande mål
 - 6.5.2 Främjande insatser
- 6.6 Etnisk tillhörighet
 - 6.6.1 Främjande mål
 - 6.6.2 Främjande insatser

7. Riktlinjer och rutiner för att förhindra trakasserier och sexuella trakasserier

8. Referenser

9. Arbetsmaterial för pedagoger.

- 9.1 Kartläggning/undersökningsmetoder
 - 9.1.1 Trygghetsvandringar

- 9.1.2 Barnintervjuer/samtal
- 9.1.3 Observationer
- 9.1.4 Normkritisk checklista
- 9.2 Aktiva åtgärder utifrån kartläggningar
 - 9.2.1 Främjande mål och åtgärder (del 1)
 - 9.2.3 Främjande mål och åtgärder (del 2)
- 9.3 Uppföljning och utvärdering
 - 9.3.1

10. Bilagor

1. Förslag på normkritisk checklista, miljö och material
2. Rutin för rapportering av kränkande behandling
3. Rapportmall vid kränkande behandling. Del 1. Anmälan.
4. Rapportmall vid kränkande behandling. Del 2. Utredning, åtgärder, uppföljning och utvärdering.

1. Inledning

Alla barn har rätt till en trygg och stimulerande miljö fri från kränkande behandling, diskriminering, trakasserier och sexuella trakasserier. Förskolan måste arbeta främjande och förebyggande för allas lika rättigheter och möjligheter i verksamheten.

Arbetet mot kränkande behandling och diskriminering regleras i Skollagen och Diskrimineringslagen.

Del 1: Plan mot kränkande behandling:

Huvudmannen är skyldig att:

- Se till att det i varje verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av barn.
- Se till att det genomförs åtgärder för att förebygga och förhindra att barn och elever utsätts för kränkande behandling.
- Se till att det årligen upprättas en plan mot kränkande behandling.

(Skyldighet att vidta aktiva åtgärder: 6 kap. 6-8 §§ skollagen)

Del 2: Aktiva åtgärder utifrån diskrimineringsgrunderna.

- Den 1 januari 2017 ändrades diskrimineringslagens bestämmelser om aktiva åtgärder. Lagändringen innebär att utbildningsanordnare har fått ett utökat ansvar för att förebygga diskriminering och verka för lika rättigheter och möjligheter oavsett lagens sju diskrimineringsgrunder: kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.
- Aktiva åtgärder är ett förebyggande och främjande arbete för att inom en verksamhet, till exempel en förskola eller skola, motverka diskriminering och på annat sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett diskrimineringsgrund.

Arbetet med aktiva åtgärder omfattar i korthet att inom varje verksamhet arbeta fortlöpande i fyra steg:

1. Undersök
2. Analysera
3. Åtgärda
4. Följa upp och utvärdera

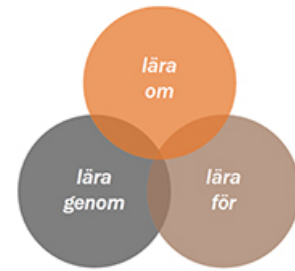

2. Vision för förskolan

”FÖRSKOLAN VILAR PÅ DEMOKRATINS GRUND” (Lpfö 98/10)

”Värdegrunden omfattar:

- människolivets okränkbarhet
- individens frihet och integritet
- alla människors lika värde
- jämställdhet mellan könen
- solidaritet mellan människor

Det är dessa värden som ska förmedlas och gestaltas. All personal ska också främja aktning för människans egenvärde och vår gemensamma miljö.” (Skolverket)

I förskolornas olika projekt har vi särskilt fokus på värdegrunden utifrån lära **om**, lära **för** och lära **genom** demokrati och mänskliga rättigheter. Likabehandlingsplanen ska vara synliggjord, levande och styrande i verksamheten. Värdegrundsuppdraget i förskolan är ett med själva undervisningspraktiken. Alla förskolor har även en representant som ingår i en utvecklingsgrupp (likabehandlingsgruppen). Dessa representanter har till uppgift att systematiskt kvalitetssäkra och utveckla det praktiska likabehandlingsarbetet.

3. Årsplan för arbetet mot kränkande behandling och med aktiva åtgärder utifrån diskrimineringsgrunderna.

Augusti	September- Oktober	November	December- April	Maj-Juni
<p>Genomgång av den ”Övergripande likabehandlingsplanen”: Del 1. Plan mot kränkande behandling. Del 2. Aktiva åtgärder utifrån diskrimineringsgrunderna.</p>	<p>Arbeta utifrån övergripande likabehandlingsplanens främjande mål och insatser: Del 1 Plan mot kränkande behandling. Del 2 Aktiva åtgärder utifrån diskrimineringsgrunderna.</p>	<p>Arbeta utifrån övergripande likabehandlingsplanens främjande mål och insatser. Del 1 Plan mot kränkande behandling. Del 2 Aktiva åtgärder utifrån diskrimineringsgrunderna.</p>	<p>Arbeta utifrån övergripande likabehandlingsplanens främjande mål och insatser. Del 1 Plan mot kränkande behandling. Del 2 Aktiva åtgärder utifrån diskrimineringsgrunderna.</p>	<p>Arbeta utifrån övergripande likabehandlingsplanens främjande mål och insatser. Del 1 Plan mot kränkande behandling. Del 2 Aktiva åtgärder utifrån diskrimineringsgrunderna.</p>
<p>Genomförande av kartläggning. Del 2. Aktiva åtgärder utifrån diskrimineringsgrunderna. Metod: Normkritisk checklista. (se bilaga 1)</p>	<p>Analysera resultaten utifrån kartläggning: Del 2 Aktiva åtgärder utifrån diskrimineringsgrunderna.</p> <p>Välj ut något av de uppkomna områden där ni ser risker och formulera ner tydligt mål med efterföljande åtgärder (se avsnitt 9 – ”Aktiva åtgärder utifrån kartläggningar”).</p> <p>Genomförande av kartläggning: Del 1. Plan mot kränkande behandling. Metod: Observation, trygg-hetsvandring och intervjuer/samtal. (se avsnitt 9 – kartläggnings/undersökningsmetoder).</p>	<p>Analysera resultaten utifrån kartläggning: Del 1 Plan mot kränkande behandling.</p> <p>Välj ut något av de uppkomna områden där ni ser risker och formulera ner tydligt mål med efterföljande åtgärder (se avsnitt 9 – ”Aktiva åtgärder utifrån kartläggningar”).</p>	<p>Uppföljning av mål med efterföljande åtgärder utifrån kartläggningarna görs i december och i mars (se avsnitt 9 – uppföljning och utvärdering).</p>	<p>Utvärdera: Del 1 Plan mot kränkande behandling. Del 2 Aktiva åtgärder utifrån diskrimineringsgrunderna. (se avsnitt 9 – uppföljning och utvärdering).</p> <p>Revidering av den ”övergripande likabehandlingsplanen” (görs av likabehandlingsgruppen).</p>

4. Definition av begrepp

4.1 Diskriminering

Diskriminering är när en individ eller grupp kränks, behandlas sämre, eller får sämre möjligheter på grund av någon av diskrimineringsgrunderna. Bara den som har makt att forma sammanhang kan diskriminera, till exempel förskolan, en arbetsplats eller en organisation. Barn och elever kan inte diskriminera varandra.

Diskriminering kan vara antingen direkt eller indirekt.

4.2 Direkt diskriminering

Direkt diskriminering sker när ett barn missgynnas och det har en direkt koppling till någon av diskrimineringsgrunderna. Ett exempel kan vara när en flicka nekas tillträde till en förskola med motiveringen att det redan går så många flickor på den aktuella förskolan.

4.3 Indirekt diskriminering

Indirekt diskriminering sker när en förskola tillämpar en bestämmelse eller ett förfaringsätt som verkar vara neutralt, men som i praktiken missgynnar ett barn på ett sätt som har samband med diskrimineringsgrunderna. Om exempelvis alla barn serveras samma mat, kan förskolan indirekt diskriminera de barn som på grund av religiösa skäl eller på grund av en allergi behöver annan mat.

4.4 Kränkande behandling och trakasserier

Gemensamt för kränkande behandling och trakasserier är att det handlar om ett uppträdande som kränker ett barns värdighet. Några exempel är behandling som kan vara slag, öknamn, utfrysning och kränkande bilder.

4.5 Kränkande behandling

Kränkande behandling definieras i Skollagen som ett uppträdande som kränker ett barns värdighet, men som inte har samband med någon diskrimineringsgrund.

4.6 Trakasserier

Trakasserier definieras i Diskrimineringslagen som ett uppträdande som kränker ett barns värdighet och som har samband med någon av diskrimineringsgrunderna. Det kan bland annat vara att man använder sig av förlöjligande eller nedvärderande generaliseringar av till exempel ”kvinnliga”, ”homosexuella” eller ”bosniska” egenskaper. Det kan också handla om att någon blir kallad ”blatte”, ”mongo”, ”fjolla”, ”hora”, eller liknande. Det gemensamma för trakasserier är att de gör att ett barn känner sig hotad, kränkt eller illa behandlad.

4.7 Sexuella trakasserier

Trakasserier utifrån kön kallas sexuella trakasserier. Detta kan vara ovälkomna beröringar, könsord som används som skällsord, skämt, jargong, blickar eller bilder. Det vill säga alla kränkningar som har samband med att man är just pojke eller flicka. Sexistiska skämt är sexuella trakasserier när de uppfattas som nedsättande och kränkande. Vuxna måste vara uppmärksamma på och agera i situationer där barnens lek inte präglas av frivillighet, ömsesidig nyfikenhet och intresse.

5. Plan mot kränkande behandling (del 1)

Med kränkande behandling avses ett uppträdande som utan att vara diskriminering enligt diskrimineringslagen (trakasserier eller sexuella trakasserier) kränker ett barns värdighet. Det är barnet som upplever sig utsatt för kränkande behandling som avgör vad som är oönskat och kränkande, det utsatta barnet har alltså tolkningsföreträde.

Kränkande behandling kan t ex vara nedsättande ord, ryktesspridning, förlöjliganden eller slag och sparkar. Kränkningarna kan även bestå av utfrysning eller hot. Kränkande behandling förekommer ofta även på nätet, t ex på sociala medier.

5.1 Främjande mål

- Alla barn har rätt att lära och utvecklas i en trygg miljö och bemötas med respekt.
- Förskolan ska vara fri från kränkande behandling.

5.2 Främjande insatser

5.2.1 Rätten till integritet/samtycke

- Vi samtalar med barnen kring deras rättigheter om att alla har rätt till sin egen kropp. Varje barn ska kunna känna tillit till sin egen förmåga att sätta gränser.
- Vi samtalar med barnen kring att alla visar och tar emot kärlek/fysisk närhet på olika sätt.
- Vi är uppmärksamma på barnens vilja vid blöjbyten samt toalettbesök.
- Vi ser till att bara välkänd personal byter blöjor eller assisterar vid toalettbesök – är det okej om jag hjälper dig?
- Vi uppmuntrar och hjälper barnen att lyssna på sina egna känslor samt att säga stopp (stopp-handen)
- Vi ser till att nya vikarier inte öppnar/stänger förskolan.

5.2.2 Trygghet

- Vi utgår från ett relationellt förhållningssätt där vi använda metoder som gör det möjligt för barnen i en konflikt att uttrycka sina tankar, upplevelser, erfarenheter, känslor och behov. Barnen måste ges möjlighet att tillsammans diskutera och reflektera över sina egna och andras roller i konflikten.
- Vi ger en god introduktion av förskolans miljö, material och rutiner.
- Vi är närvarande pedagoger vid organiserad lek, samt deltar aktivt i lek och spelande där barnen får hjälp att bearbeta och hantera konflikter, reda ut missförstånd, kompromissa och respektera varandra.
- Vi har ett tillåtande klimat och arbetar aktivt med att våga visa, identifiera och yttra sina känslor.
- Vi strävar efter att minimera avbrott och övergångar.
- Vi har nolltolerans mot kränkande språkbruk.
- Vi agerar alltid om något sker av kränkning och trakasserier.

5.2.3 Demokratiskt förhållningssätt

- Vi informerar föräldrarna om att verksamheten ska utformas utifrån demokratiska värderingarna och mänskliga rättigheter och vad det innebär i vår förskola.
- Vi granskar kritiskt våra egna normer, värderingar och föreställningar, samt hur de kommer till uttryck i verksamheten.

- Vi diskuterar återkommande hur vi kan lyfta fram och synliggöra rättvisa, jämställdhet och omsorg om och hänsyn till andra människor för barnen.
- Vi organiserar och uppmuntrar samtal där barnen får utveckla sin demokratiska kompetens, som att lyssna, tala, pröva och ompröva tankar.
- Vi visar respekt och intresse för barnens idéer och deras kritiska åsikter.
- Vi ger barnen möjlighet att samtala om och fundera över livsfrågor, som gott och ont, rätt och orätt, kamratskap, könsroller, jämställdhet och relationer.
- Vi tar reda på vilka intentioner, behov och intressen som barnen själva på olika sätt ger uttryck för, genom att kontinuerligt samtala med, observera och dokumentera såväl enskilda barn som barngruppen.
- Vi reflekterar kring hur vi kan tydliggöra för barnen vad som pågår och varför i verksamheten, för att de ska kunna utöva inflytande och ta ansvar.
- Vi ger barnen förtroende att ta ansvar för sina val.
- Vi utgår ifrån ett lågaffektivt bemötande och hanterar situationer utifrån en medvetenhet i att affekter smittar. Vi utvärderar varför olika situationer uppstår och vi anpassar våra krav och förväntningar för att förebygga att dessa situationer inte ska hända igen.

5.3 Barnens delaktighet

- Genom trygghetsvandringar, barnintervjuer, observationer och samtal med barnen.

5.4 Implementering

- Pedagogerna levandegör dokumentet i vardagen med barnen genom samtal, aktiviteter och projekt. Vårdnadshavare får information via månadsbrev, hemsida och i vardagliga samtal.

5.5 Rutiner för att utreda och åtgärda när barn kränks av andra barn.

- Vid misstanke om kränkning inleder den förskolepedagog/personal som ser, eller får information om händelsen, utredning och dokumentation av händelsen i rapportmallen för kränkande behandling (del 1-4). Se Rapportmallen, bilaga 3 och 4.

5.6 Rutiner för att utreda och åtgärda när barn kränks av personal

- Vid misstanke om kränkning inleder den förskolepedagog/personal som ser, eller får information om händelsen, utredning och dokumentation av händelsen i rapportmallen för kränkande behandling (del 1-4). Se rapportmallen, bilaga 3 och 4.

5.7 Rutiner för uppföljning och dokumentation

- Se rapportmallen, bilaga 4.

6. Aktiva åtgärder utifrån diskrimineringsgrunderna (del 2)

6.1 Funktionsnedsättning

Med funktionsnedsättning menas varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga. Det kan vara till följd av en skada eller en sjukdom som fanns vid födseln, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå. Tillfälliga begränsningar av en persons funktionsförmåga är inte en funktionsnedsättning i diskrimineringslagens mening.

Funktionsnedsättning innebär en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. Det är alltså något som en person har, inte något som en person är. Begreppen som används på området har växlat över tid. Det har gått från handikapp till funktionshinder till funktionsnedsättning. Funktionshinder beskriver den begränsning en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen. Ett funktionshinder uppstår därmed i mötet mellan människa och miljö. Det kan handla om allt från höga trösklar till attityder. Det är alltså miljön och omgivningen som är funktionshindrande.

6.1.1 Främjande mål

- Verksamheten ska erbjuda en tillgänglig lärmiljö för alla barn. Den tillgängliga lärmiljön utgår från fyra områden - förutsättningar för lärande, social miljö, pedagogisk miljö och fysisk miljö.
- Alla barn har rätt att utvecklas så långt det är möjligt utifrån förutsättningar och behov.

6.1.2 Främjande insatser

- Samtliga pedagoger tar del av Spsm:s studiepaket Npf.
- Verksamheten gör anpassningar på organisations-, grupp- och individnivå samt stödstrukturer och strategier arbetas fram utifrån barnens behov, förutsättningar och intressen.
Vi tänker t.ex. kring personalfördelning, upplägg av dagens rutiner, gruppindelningar, övergångar, samlingar och utflykter.
- Vi ser till att alla barn har tillgång till kommunikation utifrån sina förutsättningar i alla lek- och lärsituationer samt i rutinsituationer.
Vi använder verktyg så som tecken som stöd, Widgitonline, bildstöd, bildschema, seriesamtal, ritade tecken. I samtal med barn kan pedagogen även rita upp situationer och händelser för att tydliggöra det som samtalas om. Vi jobbar även aktivt med högläsning och muntligt berättande med fokus på att hjälpa barn att förstå, föra samtal om och jämföra det de läst med andra berättelser och egna upplevelser. Genom ramsor och lekar jobbar vi med munmotoriska övningar för att främja ett tydligt uttal. Vi vidgar också barnens språk genom att som pedagog ha ett rikt språk, ställa öppna frågor och tillföra nya ord.
- Vi utgår ifrån ett lågaffektivt bemötande.
Vi har ett förhållningsätt och bemötande där vi hanterar situationer utifrån en medvetenhet i att affekter smittar. Vi utvärderar varför olika situationer uppstår och vi anpassar våra krav och förväntningar för att förebygga att dessa situationer inte ska hända igen.
- Vi har en medvetenhet kring den fysiska miljöns inverkan på barnen.
Barn kan ha en annorlunda perception (över eller/ och underkänslig) och till exempel påverkas starkt av färgsättning, bullernivå och dofter. Vi tänker därför på att minska antalet intryck genom att ha en grundmöblering med få och enbetliga färger och låter istället dokumentation och barns egna alster bli ett tydligt blicksfång. Många barn behöver också en trygg och förutsägbar struktur i sin omgivning. Därför försöker vi att inte göra allt för många stora förändringar i den pedagogiska miljön under året. Vi gör kartläggningar, förbereder och gör barnen delaktiga innan en ommöblering. Vi delar också upp och avgränsar rum i form av tydliga och väl uppmärkta stationer.
- Vi ser till att funktionsvariationer synliggörs i förhållningsätt, samtal, material och miljö.
Vi har dockor och böcker och synliggör i rollek och egna exempel och berättelser. Hur kan en person som är döv veta att ett brandlarm går och hur lätt är det att hitta och ta sig fram som blind eller rullstolsburen i verksamheten? Alla har svårt för olika saker och har olika behov, en del har svårt att lära sig läsa eller uttala ord och andra kan ha svårt att sitta still och lyssna. Pedagogerna avdramatiserar och skapar acceptans i barngruppen genom att lyfta fram att alla har både olikheter och likheter.
- Vi gör en normkritisk kartläggning av miljö och material i augusti (se bilaga 1).

6.2 Kön och Könsidentitet eller Könsuttryck

Lagen definierar kön som att någon är kvinna eller man. Förbudet mot könsdiskriminering omfattar också personer som planerar att ändra eller har ändrat sin könstillhörighet. Det finns även andra perspektiv på kön och identitet som skyddas under diskrimineringsgrunden könsidentitet och könsuttryck.

Diskrimineringslagen använder begreppen "könsöverskridande identitet eller uttryck" medan DO ofta använder begreppen könsidentitet eller könsuttryck. Det beror på att DO anser att lagens begrepp ("könsöverskridande") riskerar att befästa en bild av att personer som omfattas av skyddet mot diskriminering är avvikare i ett samhälle där det finns starka normer och föreställningar om kön.

Med könsidentitet och könsuttryck avses i lagen att någon inte definierar sig som kvinna eller man eller genom sin klädsel (eller på annat) sätt ger uttryck för att tillhöra ett annat kön än det som registrerats för hen vid födelsen. Begreppen omfattar dels en persons mentala eller självupplevda könsbild, dels hur någon uttrycker det som kan kallas personens sociala kön, till exempel genom kläder, kroppsspråk, smink eller frisyr.

Diskrimineringsgrunden avser vad som ofta brukar kallas transpersoner. Det är ett paraplybegrepp för personer som bryter mot samhällets normer för könsidentitet och könsuttryck. Även en person som identifierar sig som transsexuell men inte tänker genomgå någon könskorrigering omfattas av denna grund och därmed av skyddet mot diskriminering.

6.2.1 Främjande mål

- Barns identitetsskapande ska inte begränsas av stereotypa föreställningar om kön och könsidentitet och könsuttryck.
- Alla barn ska ges lika handlingsutrymme i alla situationer och miljöer oavsett kön och könsidentitet och könsuttryck.

6.2.2 Främjande insatser

- Vi fördelar talutrymmet så att alla barn har möjlighet att komma till tals.
Samtal kan föras i små grupper eller man kan ta ett varv där alla får ordet i samlings. Vi hjälper också barnen att samspela och att lyssna på varandra respektive göra sig hörda i leken.
- Vi pedagoger samtalar, medvetandegör och problematiserar traditionella könsroller och normer. *T.ex. vid muntligt berättande och i sånger och ramsor varierar vi genom att växla mellan hon och han. Många barn reagerar när man säger "hon" om ett kryp. Då frågar de hur man kan veta och en bra diskussion startar om antaganden och normer. Det är också bra att som pedagog fråga: jag hör att ni kallar ekorren för han, hur vet ni att det är en kille, kan man se det eller gissar ni? I yrkeslek så kan pedagogen lyfta fram eller ikläda sig roller som bryter mot könsnormer t.ex. kvinnlig byggarbetare eller manlig sjuksköterska. Pedagoger kan säga att älvan med klänning är en kille och riddaren med rustning är en tjej och fråga hur barnen tänker när de själva väljer om det är en tjej eller kille. Hur väljer barnen kön på dockan? Uppmärksamma dem på det! Vissa dockor har kön andra är neutrala. Visa också på att det går att välja olika kön olika gånger?*
- Vi pedagoger stöttar barnen och problematiserar traditionella könsroller i lekar och aktiviteter.
Vi uppmuntrar både tjejer och killar att t ex delta i bandy och fotboll och är med som pedagoger. Vi

lägger fokus på att ha olika lagkonstellationer och att passa till varandra i spelet så att alla får öva. Vi tittar också på manliga dansare och ryttare och kvinnliga tyngdlyftare och hockeyspelare m.m.

- Vi använder hen som ett neutralt alternativ och komplement samt alternerar mellan han och hon för samma attribut.
Vi vet inte alltid om en insekt är hona eller hane. Det står kanske inte i sagan om trollet under bron är en tjej eller kille? Vad tror barnen? Har de olika uppfattning kan ni säga att ni kallar trollet för hen. En leksaksdrake kan ibland kallas för hon och ibland för han. Om vi tycker olika eller om det inte är relevant så kan vi säga hen.
- Vi undviker att använda kön för att identifiera en grupp.
Vi påpekar inte barnens kön när det inte är relevant. Istället för att säga "hej grabbar" eller "vad gör ni tjejer" så säger vi deras namn eller t.ex. kompisar, vänner eller projektgruppsnamn. Att ta sig tid att säga barnens namn gör att de känner sig sedda och bekräftade. Att däremot hälsa genom att kategorisera deras kön är begränsande och opersonligt.
- Vi talar om och lyfter fram allas olika egenskaper och förmågor utan att koppla dessa till kön.
Exempel på uttalanden som bör undvikas är: har vi några starka killar här som kan hjälpa till? Vi har så lugna och hjälpsamma flickor i gruppen. Han är en fotbollskille och hon är en hästtjej. Hon är en riktig pojkflicka.
- Vi erbjuder en bredd av möjligheter och val i material. Vi tar inte bort temahörnor och stationer utan vi lägger till och vidgar i miljö och material.
T.ex. fler traditionella herrkläder i "hemvrån" och lite mer glitter i bygghörnan.
- Vi gör en normkritisk kartläggning av miljö och material i augusti (se bilaga 1).

6.3 Sexuell läggning

Lagen definierar sexuell läggning som homosexuell, heterosexuell och bisexuell läggning.

6.3.1 Främjande mål

- Att synliggöra en mångfald av familjekonstellationer och relationer.

6.3.2 Främjande insatser

- Alla har rätten att själva definiera vem eller vilka som ingår i deras familj. *En del har en storfamilj med generationsboende och andra bor med bara en vuxen eller har ett växelvis boende. En del vill även inkludera sina husdjur. Kanske har man en biologisk familj och en fosterfamilj.*
- I dokument, mallar och i information används andra begrepp än mamma och pappa t.ex. vårdnadshavare eller familjemedlemmar.
Vi har t.ex. inte familjeböcker eller namn på hyllor utifrån den färdiga mallen mamma och pappa utan detta ska vara mer fritt utformat.
- Vi säger "familjelek" istället för "mamma, pappa och barn" och framhäver att det finns många olika konstellationer. Vi arbetar för att synliggöra en mångfald av relationer.
Vi frågar barnen hur just den här familjen ser ut. Om barn bråkar om vem som ska vara mamma så kan vi uppmärksamma barnen på att det finns familjer med två mammor och är det många som vill vara med i familjen kanske det kan vara en bonusfamilj med många halvsyskon eller ett kollektiv med många kompisar och barn. Är det två som vill vara lillebror så kan de vara tvillingar. Vi kan även uppmärksamma barn på att det finns singelhushåll.
- I pedagogers exempel och i muntliga berättelser samt i material som böcker och bilder synliggör vi en bredd av både par- och familjekonstellationer.
I sångleken "En bonde i vår by" så kanske den manliga bonden får en man eller den kvinnliga bonden får en fru – eller så får bonden ett barn direkt utan att "ta" sig en fru eller man? I sången "Trollmors vaggvisa" nattar trollmamman elva barn – är hon en ensamstående mamma?
- Vi gör en normkritisk kartläggning av miljö och material i augusti (se bilaga 1).

6.4 Ålder

Lagen definierar ålder som uppnådd levnadslängd. Med detta avser lagen en persons fysiska levnadsålder räknat från hens födelse. Alla omfattas av skyddet då alla har en ålder.

6.4.1 Främjande mål

- Vi vill erbjuda delaktighet och skapa möjligheter för att kunna påverka och ha inflytande över sin egen situation oberoende av ålder.

6.4.2 Främjande insatser

- Vi pratar om och reflekterar kring olika maktbalanser som finns mellan äldre och yngre barn samt mellan barn och vuxna.
Det finns böcker som Listigt "Alfons Åberg" av Gunilla Bergström och "Vem bestämmer" av Stina Wirsén. Vad kan barn bestämma själva och när behöver en vuxen bestämma och varför? Vissa saker behöver vuxna bestämma, t.ex. kopplat till säkerhet och hälsa. Hur mycket får yngre barn vara med och bestämma när de leker med äldre barn?
- Alla barn utvecklas inte jämnt, linjärt och enligt en given mall. Vi erbjuder ett grundutbud i den pedagogiska miljön kopplat till ålder men utgår i första hand från individ och behov, är tillåtande och låter alla barn få prova alla typer av material som finns på förskolan.
Barn kan få besöka varandras hemvister och låna in material utan att det anföras som för lätt eller för svårt för barnets ålder. Ibland kan en ettåring vilja lyssna på en lång saga med mycket text och få bilder och en femåring kan vilja läsa en pekbok.
- Vi jobbar aktivt med att presentera och förankra för att göra både verksamhet, miljö och material begripligt och hanterbart.
Om barnen vet var papper och förkläden ligger och hur man hanterar färg, sax och pensel så kan de vara själva i ateljén och måla. Om barn vet var materialet ska ligga och hur man samarbetar med kompisar så kan de vara i en bygghörna och både leka och städa själva.
- Vi utgår från färdigheter istället för ålder i samtal och interaktion med barnen.
"Du som gått här länge, har övat och kan det här kan vara en fiffig kompis" Istället för "du som är så stor borde kunna detta" eller "kan du som är stor hjälpa småbarnen?"
- Vi har ett vidgat begrepp för kommunikation för att kunna möta barn som är i olika stadier i sin språkutveckling och för att göra dem delaktiga.
Man kan uttrycka sig och göra sig hörd på olika sätt, dels verbalt men också via kroppsspråk, titta, peka och göra ljud. Små barn har mycket att säga oss bara vi lyssnar. För att förstärka kommunikationen ytterligare så använder vi oss till exempel av tecken som stöd.
- Vi granskar och reflekterar över hur krav ställs från pedagoger utifrån ålder respektive förmåga.
Låter vi t.ex. de yngre barnen ha pipmugg eller glas och hur mycket får de öva på att klä sig själva? Låter vi de yngsta barnen lära sig att hantera ömtåliga böcker eller ger vi dem bara hårda böcker? Utgår vi ifrån att alla barn i en viss ålder kan hänga med i lite längre böcker eller tar vi oss tid att fånga upp dem som behöver hjälp att ta sig in i sagans värld och förstå bokens innehåll?
- Vi tänker på att människor i olika åldrar blir synliggjorda i miljö och material samt i pedagogers exempel och i sagor.
Bakar den gamla gumman alltid bullar och bjuder på saft och är tonåringen alltid kaxig när den gestaltas i lekar och på film?
- Vi gör en normkritisk kartläggning av miljö och material i augusti (se bilaga 1).

6.5 Religion och annan trosuppfattning

Med religion avses religiösa åskådningar som exempelvis hinduism, judendom, kristendom och islam. Annan trosuppfattning innefattar sådana övertygelser som har sin grund i eller samband med en religiös åskådning, till exempel buddism, ateism och agnosticism.

Politiska åskådningar och etiska eller filosofiska värderingar som inte har samband med religion omfattas inte av diskrimineringslagens skydd.

6.5.1 Främjande mål

- Vi utgår från att olikheter berikar, samt att vi reflekterar med barnen över olika religioner, kulturer och traditioner med utgångspunkt i var människas rätt att tänka och tro vad den vill.

6.5.2 Främjande insatser

- Vi har en nyfikenhet inför olika högtider och traditioner som finns runt om i världen.
Vilka högtider uppmärksammas bland familjer och pedagoger på förskolan? Har någon varit på en resa och fått uppleva en ny högtid? Det går också att uppmärksamma samma högtid fast på olika sätt, t.ex. firas fettisdagen och stora karnevaler vid samma tid och av samma anledning!
- Vi använder oss av mångkulturell almanacka för att planera vår pedagogiska verksamhet.
Vilka högtider firas i världen inom närmsta månaden eller kvartalet, hur firas dessa och hur kan vi uppmärksamma dem i verksamheten?
- Genom bilder, filmer, böcker och lekmaterial synliggör vi olika religioners symboler, kläder, byggnader, högtidsdekorationer och fester.
- Vi tar barns tankar på allvar och har filosofiska samtal om livet och döden, livets uppkomst, olika trosuppfattningar, universum och tankar kring olikheter.
- Vi gör en normkritisk kartläggning av miljö och material i augusti (se bilaga 1).

6.6 Etnisk tillhörighet

Med etnisk tillhörighet menas en individs nationella och etniska ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande. Etnisk tillhörighet handlar om hur du identifierar eller uppfattar dig själv. Det är alltså individen själv som definierar sin eller sina etniska tillhörigheter utifrån sin bakgrund och sin individuella historia.

Alla människor har en eller flera etniska tillhörigheter. Alla kan därför bli utsatta för etnisk diskriminering.

6.6.1 Främjande mål

- Förskolan ska vara en mötesplats för alla oavsett etnisk tillhörighet.

6.6.2 Främjande insatser

- Vi arbetar för att motverka stereotypa föreställningar och ger förutsättningar för barn att behålla och utveckla sin kulturella identitet. Ett enskilt barn ska inte ses som kulturbärare och representant för sitt eller sina föräldrars födelseland.
T ex när vi samtalar om olika länder och kulturer tänker vi på att inte ge en ensidig bild utan förmedlar en mångfald. Det är t ex inte ovanligt att vi pratar om savanner, fattigdom och hyddor när vi pratar om kontinenten Afrika.

- Vi verkar för acceptans och tolerans inför olikheter och försöker skapa förståelse genom möten och synliggörande av den kulturella mångfald som finns i vårt samhälle.
Man kan t.ex. ha en kulturfest eller årstidsfester med förskolans familjer.
- Vi arbetar för att motverka ett vi och dem-tänk.
*Istället för att säga **vi** och **de** säger vi **en del** eller **många just nu**.*
- Vi lyfter fram flerspråkighet t ex modersmål och nationella minoritetsspråk.
Genom att t ex ta hjälp av pedagoger med olika språkkunskaper samt digitala verktyg kan vi lära oss att räkna till 5 och säga hej och tack på många olika språk.
- Vi synliggör en mångfald i miljö och material. *Ex kläder, hudfärg, musik, dans, bilder och böcker.* Genom detta skapar pedagogerna förutsättningar för att barn kan finna en igenkänning och identifiera sig.
- Vi gör en normkritisk kartläggning av miljö och material i augusti (se bilaga 1).

7. Rutiner vid trakasserier och sexuella trakasserier

- Se Rapportmall vid kränkande behandling, bilaga 3 och 4.

8. Referenser

- Diskrimineringsombudsmannen (DO) (2015). *Husmodellen – ett praktiskt verktyg för att upptäcka och förebygga diskriminering och trakasserier i förskolan och skolan*. Stockholm: DO.
- Diskrimineringsombudsmannen (DO) (2015). *Lika rättigheter i förskolan – ett stöd i förskolans likabehandlingsarbete*. Stockholm: DO.
- Edberg, E., Gulbrandsen, I. & Stendin, A. (2015). *Tänka tillsammans. Verktysbok för normkritik och likabehandling i förskolan*. Lindesberg: Diskrimineringsbyrån Uppsala (DU).
- Hejlskov, B. & Edfeldt, D. (2017). *Beteendeproblem i förskolan: om lågaffektivt bemötande*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Lundgren, A. *Normkritiska metoder – konkret likabehandlingsarbete i förskolan*. <https://www.askersund.se/download/18.372e356c1618835fd972fb10/1518530975583/Normkritiska%20metoder%20i%20f%C3%B6rskolan.pdf> (hämtad 2018-05-22).
- Skolverket (2013). *Förskolans och skolans värdegrund – förhållningssätt, verktyg och metoder*. Stockholm: Fritzes.
- Skolverket (2016). Lpfö 98. Läroplan för förskolan. Reviderad 2016. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. Lozic, V. *Konflikthantering kräver kunskaper, analys och träning*. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/forskning/konflikthantering-kraver-kunskaper-analys-och-traning> (hämtad 2018-05-22).
- Sonesson, T. & Krane, L. (2014). *Olika men lika – att arbeta med barnkonventionen i förskolan*. Stockholm: Rädda barnen.
- Tufvesson, C. (2015). *Värderingsverktyg för tillgänglig utbildning. Förskola och skola*. Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten.